

Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 20.12.1974, sp. zn. 1 Cz 110/74, ECLI:CZ:NS:1974:1.CZ.110.1974.1

Číslo: 9/1977

Právní věta: Zdravotnícka organizácia zodpovedá v zmysle ustanovenia § 238 O. z. za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe použitého prístroja, nástroja, lieku alebo inej veci použitej pri poskytnutí zdravotníckych služieb, a to aj keď ide o vedľajšie účinky, ktoré mali za následok vznik škody, o ktorej nebolo zdravotníckej organizácii známe, že k nim dochádza.

Soud: Nejvyšší soud SSR

Datum rozhodnutí: 20.12.1974

Spisová značka: 1 Cz 110/74

Číslo rozhodnutí: 9

Číslo sešitu: 2-3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody, Odpovednosť za škodu, Zdravotnícké organizace

Předpisy: 40/1964 Sb. § 238
§ 421

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyňa sa žalobou domáhala, aby bol žalovaný zaviazaný zaplatiť jej bolestné a náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia, náhradu za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti a za čas po priznaní invalidného dôchodku náhradu za domáce práce, ktoré teraz nemôže vykonávať, náhradu za opateru, ktorú potrebuje, a za liečebné trovy. V žalobe uviedla, že 1. 12. 1966 bola prijatá na liečenie vo Fakultnej nemocnici v B., kde jej 5. 12. 1966 vykonali zákrok zvaný Arteriografia carotis comm. dx. Po prebudení z narkózy bola u nej zistená ľavostranná hemiparéza, v dôsledku čoho ju Okresná posudková komisia sociálneho zabezpečenia v K. uznala za plne invalidnú a od 28. 9. 1967 jej bol priznaný invalidný dôchodok 400 Kčs mesačne. Pred úrazom pracovala ako krajčírka v ľudovom družstve a starala sa aj o domácnosť; teraz však nemôže vykonávať ani práce v domácnosti a je odkázaná na opateru inej osoby. Sústavne sa lieči, chodí do kúpeľov, kde ju všade sprevádza jej manžel, a tým jej vznikajú ďalšie trovy.

Žalovaný ústav národného zdravia navrhol žalobu zamietnuť; popieral zodpovednosť za následky vzniknuté pri zákroku, pretože zákrok bol indikovaný, vykonal sa lege artis a žalobkyňa dala súhlas k zákroku už tým, že sa dostavila do nemocnice.

Mestský súd v Bratislave po vykonaní dokazovania zadovážením a konštatovaním obsahu chorobopisu, vypočutím žalobkyne a svedkyne MUDr. V. K., vyžiadaním znaleckého posudku a

kontrolného znaleckého posudku, ako aj ďalšieho odborného znaleckého posudku, žalobu zamietol. Bol toho názoru, že škoda nebola spôsobená porušením povinnosti lekárov žalovaného ústavu národného zdravia.

Krajský súd v Bratislave, ktorý prejednal vec na odvolanie žalobkyne, dal dožiadaným súdom vypočítať znalca prof. MUDr. J. J., DrSc., a sám vypočítal znalca MUDr. V. P. a rozsudok súdu prvého stupňa potvrdil. Bol toho názoru, že škodlivý následok v tomto prípade nespočíval v použitej kontrastnej látke.

Najvyšší súd SSR rozhodol o sťažnosti pre porušenie zákona, ktorú podal minister spravodlivosti SSR, tak, že rozsudkami súdov obidvoch stupňov bol porušený zákon.

Z odôvodnenia:

Podľa ustanovenia § 421 ods. 1 O. z. organizácia zodpovedá občanovi za škodu, ktorú mu spôsobila porušením právnej povinnosti.

Škoda je spôsobená organizáciou, ak bola spôsobená v rámci plnenia jej úloh tými, ktorí tieto úlohy plnili (§ 421 ods. 2 O. z.).

Organizácia sa zodpovednosti zbaví, ak preukáže, že škode nemohla zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od nej požadovať (§ 421 ods. 3 O. z.).

Podľa ustanovenia § 238 O. z. organizácia zodpovedá i za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktoré sa pri poskytnutí služby použili; tejto zodpovednosti sa nemôže zbaviť.

Dôkazy hodnotí súd v občianskom súdnom konaní podľa svojej úvahy, a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti; pritom starostlivo prihliada na všetko, čo vyšlo za konania najavo, včítane toho, čo uviedli účastníci (§ 132 O. s. p.).

Súdy obidvoch stupňov nepostupovali v tejto veci dôsledne podľa citovaných ustanovení. Boli toho názoru, že diagnostický zákrok bol u žalobkyne plne indikovaný a že najpravdepodobnejšou príčinou škody bol „spazmus mozgových tepien na vstreknutie kontrastnej látky“. Považovali za bezvýznamné, či skúška reakcie na kontrastnú látku bola vykonaná, lebo tá by ani pri negatívnom výsledku nemohla dať jednoznačnú informáciu o tom, že vstreknutie kontrastnej látky je pre organizmus žalobkyne neškodné. Súd prvého stupňa žalobu zamietol z toho dôvodu, že škoda nebola spôsobená porušením povinnosti lekárov žalovaného ústavu národného zdravia. Odvolací súd nehodnotil zodpovednosť žalovaného ústavu ani podľa ustanovenia § 421 ods. 1 O. z., ani podľa ustanovenia § 238 O. z., pretože vychádzal z toho, že podľa štyroch znaleckých posudkov diagnostický zákrok bol plne indikovaný a že škodlivý následok po tomto zákroku „spočíva v spazme mozgových tepien a nie v použitej kontrastnej látke“; okolnosť, či bola alebo nebola žalobkyňa testovaná kontrastnou látkou, považoval za irelevantnú, pretože samo testovanie vôbec nie je spoľahlivé.

Súdy obidvoch stupňov nezistili pre tieto svoje závery spoľahlivo skutkový stav. Vypočuli síce žalobkyňu a svedkyňu MUDr. V. K. – lekárku, ktorá vykonávala žalobkyňi zákrok, medzi ich výpoveďami sú však rozpory, ktoré súdy neodstránili. Svedkyňa MUDr. V. K. vypovedala, že sa žalobkyňi oznámilo, že ide na arteriografické vyšetrenie, neuviedla však, kto to žalobkyňi oznámil. Podobne svedkyňa neuviedla presne, kto robil skúšku na znášateľnosť kontrastnej látky. Súdy obidvoch stupňov nevypočuli vôbec ošetrojúceho lekára žalobkyne, ani osoby, ktoré boli prítomné pri zákroku a nezaoberali sa tvrdením žalobkyne, že pri zákroku nebol vôbec lekár. Súdy ani nevypočuli prednostu kliniky MUDr. P. J., ktorý žalobkyňu vyšetroval po vykonanom zákroku, hoci žalobkyňa uviedla, že keď sa prebudila z narkózy, počula, ako tento lekár hovoril, že technika nebola dobrá.

Žalobkyňa tvrdila, že po zákroku mala 5 vpichnutí na jednej strane krku, 6 vpichnutí na druhej strane a okolo ucha bezpočetné malé pichnutia. Týmto jej tvrdením sa súdy ani znalci nezaoberali. Ďalej súdy nezisťovali, či opatrenia na odstránenie nepriaznivých následkov boli v súlade s lekárskou vedou.

Napokon súdom nebolo celkom jasné, akým právnym režimom sa riadi vzťah medzi účastníkmi konania.

U žalovanej organizácie prichádza do úvahy zodpovednosť za škodu tak podľa ustanovenia § 238 O. z., ako aj podľa ustanovenia § 421 O. z. Žalobkyňa v konaní uplatňovala obidva tieto dôvody.

Pri zodpovednosti podľa ustanovenia § 421 O. z. sa vychádza z princípu zavinenia. Pre závery o tom, či žalovaného zaťažuje zavinenie, nebol však v tejto veci náležité zistený skutočný stav.

Ustanovenie § 238 O. z. nie je zaradené do časti VI. Občianskeho zákonníka (zákona č. 40/1964 Zb.) o zodpovednosti za škodu, ale do časti IV. Občianskeho zákonníka o službách. Toto ustanovenie sa vzťahuje aj na zdravotnícke služby.

Podľa zákona č. 20/1966 Zb. o starostlivosti o zdravie ľudu zdravotnícke služby sa poskytujú všetkým občanom ČSSR bezplatne v rozsahu, za podmienok a v zdravotníckych zariadeniach ustanovených v tomto zákone a v predpisoch vydaných na jeho vykonanie. Ministerstvo zdravotníctva môže ustanoviť, že výnimočne možno za poskytovanie niektorých zdravotníckych služieb, ktoré nie sú nevyhnutné, požadovať úhradu. Štát poskytuje zdravotnícke služby v svojich zariadeniach v súlade so súčasnými poznatkami lekárskej vedy (§ 11 zákona č. 20/1966 Zb.).

Zdravotnícke služby, i keď sú väčšinou bezplatné a nie sú upravené Občianskym zákonníkom, ale inými predpismi, sú službami a vzťahujú sa na ne všeobecné ustanovenia o poskytovaní služieb (§ 222 - § 238 O. z.). Ustanovenie § 222 ods. 2 O. z. výslovne určuje, že ustanovenia Občianskeho zákonníka o službách platia i pre služby poskytované podľa osobitných predpisov, pokiaľ to nimi nie je vylúčené. Na použitie ustanovení Občianskeho zákonníka pri náhrade škody vzniknutej pri poskytovaní zdravotníckych služieb poukazuje aj ustanovenie § 78 ods. 2 zákona č. 20/1966 Zb. Treba teda pri rozhodovaní o nároku uplatnenom v žalobe vyriešiť otázku, či žalovaná organizácia zodpovedá podľa ustanovenia § 238 O. z.

Ustanovenie § 238 O. z. zakladá zodpovednosť organizácie poskytujúcej zdravotnícku službu, ktorá nie je viazaná na to, či na strane organizácie (jej pracovníka) je zavinenie vzniknutej škody. Pravdaže ani ustanovenie § 238 O. z. nezakladá pre organizáciu neobmedzenú zodpovednosť za škodu vzniknutú pri poskytovaní služby, ale obmedzuje jej zodpovednosť na prípady, keď bola škoda spôsobená okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktoré sa pri poskytnutí služby použili. Niet pochybnosti o tom, že takto bude organizácia zodpovedať za škodu spôsobenú tým, že prístroj alebo nástroj, ktorý sa pri poskytnutí služby použil, bol chybný. V rovnakom rozsahu však ponesie organizácia zodpovednosť za vzniknutú škodu aj v tom prípade, ak prístroj, nástroj, liek alebo iná vec použitá pri poskytovaní zdravotníckej služby nebola chybná, ale bola takej povahy, že touto svojou povahou zapríčinila vznik škody. Ak teda dôjde k použitiu liekov alebo diagnostických pomôcok, ktoré nemožno považovať za chybné, použitím ktorých však došlo k vedľajším účinkom majúcim za následok vznik škody, treba zisťovať, či tieto vedľajšie účinky boli vyvolané povahou použitého prostriedku. V kladnom prípade totiž bude organizácia za následky zodpovedná. O takéto prípady pôjde všade tam, kde bola použitá vec, o ktorej je známe, že sa vedľajšie účinky pri jej použití vyskytujú vo väčšej miere. O takéto prípade pôjde aj tam, kde sa použije vec, o ktorej v čase použitia nebolo známe, že dochádza vo väčšej miere k škodlivým vedľajším účinkom, kde sa však vyskyt týchto účinkov dodatočne preukáže.

Pokiaľ však pôjde o prípady, v ktorých použitá vec nemá závady a s jej použitím nebývajú ani pravidelne ani vo väčšej miere spojené nepriaznivé vedľajšie účinky, k takýmto účinkom však predsa v konkrétnom prípade dôjde, bude rozhodujúce pre posúdenie zodpovednosti organizácie, či tieto ojedinele sa vyskytujúce vedľajšie účinky vyplývajú z povahy veci.

Svedkyňa MUDr. V. K. vo svojej výpovedi uviedla, že u žalobkyne nešlo o alergiu na kontrastnú látku, ale že „najpravdepodobnejšie došlo k prechodnému spazmu mozgových ciev“, pričom vyslovila domnienku, že spazmus nebol reakciou na pichnutie (to sa totiž dialo v celkovej anestézii), ale že bol reakciou na kontrastnú látku, ktorú žalobkyni vstrekovali do tepny.

Znalec MUDr. V. P. vo svojom posudku uviedol, že pri mozgových zákrokoch, najmä pri angiografii, dochádza ku komplikáciám. Môže sa síce vyskytnúť aj precitlivenosť na používanú látku, komplikácie však nastávajú podľa tohto znalca zväčša z iných príčin než z alergického, prípadne toxického poškodenia mozgu používanou kontrastnou látkou. Sám vpich ihlou nesie riziko možného reflexného spazmu, môže však dôjsť aj k uvoľneniu arteriosklerotického plaku do riečišťa a k iným haemodynamickým poruchám v zásobovaní mozgu. K poškodeniu arteriálnej steny krkavice môže dôjsť aj pri vpichu vykonanom lege artis.

Znalec MPDr. V. P. vo svojom posudku uvádzal, že kontrastná látka, ktorá bola u žalobkyne použitá, je látka veľmi dobrej kvality, používaná bežne u nás aj v zahraničí. Komplikácie pri arteriografii sa v malom percente vyskytujú na všetkých pracoviskách. Nabodnutie tepny aj kontrastná látka prenikajúca rýchle do krvného obehu príslušnej časti mozgu môžu spôsobiť spazmy mozgových tepien aj iné komplikácie, majúce za následok poškodenie mozgovej tkane, k akému došlo u žalobkyne.

Znalec prof. MUDr. J. J. DrSc., sa vo svojom posudku na otázku o bezprostrednej príčine škodných následkov vyjadril tak, že príčinu vidí v spazme mozgových tepien pri vstreknutí kontrastnej látky. V podrobnejšom rozvedení svojho stanoviska uvádza, že sťah tepien len na nabodnutie krkavice považuje za najmenej pravdepodobný, a že vznik poškodenia embóliou považuje za menej pravdepodobný. Uvádza, že angiografia je zaťažená určitým percentom komplikácií ba aj úmrtí, pri tom všetkom sa však táto metóda používa bežne.

Tak súd prvého stupňa ako aj odvolací súd dospeli k záveru, že k poškodeniu žalobkyne došlo následkom spazmu ciev. Neujasnili si však ďalšiu otázku, totiž či spazmus, ku ktorému došlo, nebol reakciou organizmu žalobkyne na vlastnosti látky, ktorú jej vstrekovali. Ak tomu totiž tak bolo, bola škoda, ktorú žalobkyňa utrpela, spôsobená okolnosťami majúcimi pôvod v povahe veci, ktorá sa pri poskytovaní služby použila. Potom za vzniknutú škodu zodpovedá organizácia, ktorá službu poskytla.

Pokiaľ ide o otázku vyňatia zo zodpovednosti podľa § 238 O. z., tie prípady, keď ku vzniku škody došlo následkom zvýšenej citlivosti (alergie) alebo následkom precitlivenosti (idyosynkrazie) osoby, ktorej boli poskytované zdravotnícke služby, treba mať na zreteli tú okolnosť, že aj alergická a idyosynkratická reakcia organizmu na určitú látku je reakciou na povahu, ktorú táto látka má. Zodpovednosti podľa ustanovenia § 238 O. z. sa organizácia nemôže zbaviť; nemohla by sa jej teda zbaviť ani poukazom na to, že u ošetrovaného išlo o reakciu alergickú alebo idyosynkratickú. Aj v tom aj v onom prípade totiž ide o reakciu na povahu vstrekovanej látky a teda o reakciu na povahu použitej veci, bez ohľadu na to, aká je frekvencia prípadov, v ktorých k takejto reakcii dochádza.

Je nevyhnutné, aby sa pri poskytovaní zdravotníckych služieb použili aj nástroje a látky, ktorých použitie je spojené s určitým rizikom; lekárska veda berie toto riziko do úvahy a ak považuje i pri tomto riziku postup za spoločensky odôvodnený, je na mieste, aby riziko eventuálneho neúspechu a vzniknutej škody znášala spoločnosť a nie jednotliviec.

Iba zabezpečením náhrady škody možno požadovať od občanov, aby sa podrobili zákrokom, ktoré sú spojené s určitým rizikom, a iba za týchto okolností môže sa aj pracovník zdravotníctva podujat' na zákrok, ktorý je spojený s rizikom, bez obavy, že v prípade neúspechu spôsobí občanovi ujmu, za ktorú by občan od nikoho nedostal náhradu. Ustanovenie § 238 O. z. použité v súvislosti s poskytovaním zdravotníckych služieb umožňuje tak stále zvyšovanie úrovne týchto služieb.

Je, pravdaže, na úvahe zdravotníckych orgánov, aby pri poskytovaní pomoci uvážili, či riziko, za ktoré preberajú zodpovednosť, je ešte spoločensky únosné, a aby sa z tohto hľadiska rozhodli, aký postup zvolia pri poskytovaní tejto zdravotníckej služby. Ak však voľbu vykonali, sú za výsledky zvoleného postupu zodpovedné, pokiaľ tieto výsledky boli vyvolané povahou použitej veci.

Súdy mali zamerať svoje dokazovanie na zistenie uvedených skutočností, aby mohli posúdiť zodpovednosť žalovaného z hľadiska všetkých úprav zodpovednosti, ktoré tu prichádzali do úvahy. Keď takto neurobili, porušili svojimi rozhodnutiami zákon v ustanoveniach § 6, § 120 ods. 1, § 132 O. s. p. a § 153 ods. 1 O. s. p. a v ustanoveniach § 238 a § 421 O. z. a odvolací súd aj v ustanovení § 219 O. s. p.